

Marina De Bruijn:
**“Vanuit de kennis van het
verleden, kan je betere keuzes
en weloverwogen beslissingen
maken.”**

Bibliotheekgeschiedenis als inspiratie voor de toekomst

Interview: Rien Emmerly en Julie Hendrickx.

Foto's: Stefan Tavernier.

Van volksverheffing en verzuiling naar consolidatie, digitalisering, management en gebruiksgeschiedenis van bibliotheken. Honderd jaar bibliotheekhistorie vatten in één zin doet de geschiedenis oneer aan. Marina de Bruijn, sinds 1 januari 2000 bibliothecaris in Rumst, bundelde al haar kennis en ervaring om de bibliotheekgeschiedenis van Rumst te ontrafelen in haar boek *Van volksboekerijen naar openbare bibliotheek: 100 jaar bibliotheekgeschiedenis in de gemeente Rumst*. Vooraleer ze later dit jaar op pensioen gaat, sprak ze met META over haar boek en haar carrière. (Zie ook p. 24-25)

Hoe is het idee voor dit boek ontstaan?

Het idee kwam niet van mezelf, maar van onze burgemeester Eddy Huyghe. Hij vroeg me op een personeelsbijeenkomst of ik er iets voor voelde om de geschiedenis van de bibliotheken uit te zoeken. Onze burgemeester heeft oog voor historie en gaf al vaker opdrachten voor boeken. Ondertussen dateert die vraag wel al van een flink aantal jaar geleden. Het werk eraan heeft ook een tijdje stil gelegen, het boek is uiteindelijk iets later dan verwacht uitgekomen.

Voor wie is het boek bedoeld?

Door het boek wordt in eerste instantie een stukje gemeentegeschiedenis bewaard. Aanvankelijk wist niemand of er nog bronmateriaal was en waar dat dan bewaard was gebleven. Ook de heemkundige kring had er zich nog nooit in verdiept. In zo'n geval is het de taak van de gemeente of de bibliotheek om die geschiedenis zelf te reconstrueren. Gaandeweg ben ik dit boek ook gaan zien als een belangrijk document voor onze toekomst en voor onze beleidsmakers. Vanuit de kennis van het verleden kan je betere keuzes en weloverwogen beslissingen maken. Alle gemeenteraadsleden hebben dus een exemplaar gekregen. Hopelijk zijn er nog enkele boeken voor het nieuwe team, dat het nu moet gaan waarmaken. Daarnaast is het boek natuurlijk ook een eerbetoon aan al die vrijwilligers waar de bibliotheek op mocht rekenen.

Het is een indrukwekkend boek geworden waarin veel bronmateriaal en getuigenissen werden verwerkt. Hoe bent u te werk gegaan?

Eerst heb ik mezelf wat georiënteerd. Ik had er geen flauw benul van welke documenten er allemaal te vinden zouden zijn — of net niet te vinden. Op de bibliotheekzolder vond ik wel wat, maar niets dat dateerde van voor de bibliotheekfusie in 1981. In het gemeentelijk archief vond de cultuurbeleidscoördinator een dossier betreffende de oudste gemeentelijke bibliotheek, die in 1968 in Terhagen was opgericht, dat was het schamele begin. Ik ben dan vooral gaan praten met de oud-bibliothecarissen. Sommigen onder hen waren toen al hoogbejaard. De eerste persoon met wie ik sprak, was een stuk in de 80 en is drie jaar geleden overleden. Hij bleek ook nog een archief bewaard te hebben dat hij me toevertrouwde. Zo ben ik bij vijftien mensen langs

geweest, al had niet iedereen documenten bewaard. Een gevolg daarvan is dat het aantal pagina's wat onregelmatig verdeeld is over de verschillende besproken bibliotheken in het boek. Er was bijvoorbeeld veel minder materiaal bewaard gebleven van de katholieke bibliotheken dan van de socialistische. Die hadden nochtans op zich al een heel lange geschiedenis, maar de pastoors hadden niets bewaard. Dat ik niet meer archiefwerk heb kunnen doen, vind ik zelf een leemte in het onderzoek. Ik had graag de archieven nog uitgepluisd, maar dat was op dat moment niet haalbaar. Als je nu de curverbakken ziet staan waarin alle geraadpleegde documenten zijn samengebracht, dan is dat best al indrukwekkend.

Het boek gaat ook uitgebreid in op de bibliotheekwetgeving van vroeger en nu, waarom hebt u er voor gekozen dit zo gedetailleerd te doen?

Het boek vertelt het verhaal van Rumst en de deelgemeenten Reet en Terhagen, maar ik heb ter duiding ook een stuk over de relevante wetgeving en een blik op het Vlaamse bibliotheekwezen toegevoegd. We zijn natuurlijk geen eiland geweest. Die wetten hebben de bibliotheken gemaakt tot de instellingen die ze vandaag zijn. Rumst had vroeger twee bibliotheken, een socialistische en een katholieke, die men lange tijd probeerde samen te voegen. De gesprekken zijn in 1972 begonnen en uiteindelijk in 1978 afgesprongen. In het begin leek alles zeer snel in kunnen en kruiken, maar daarna is nog lang gepalaverd en toen de papieren getekend moesten worden, kwamen de katholieke vertegenwoordigers niet opdagen. Ze wilden niet aan de voorwaarden voldoen. Het gemeentebestuur is toen enkel met de socialisten verder gegaan en de gemeentelijke bibliotheek is er toch gekomen. De toenmalige katholieke bibliothecaris gaf achteraf toe daar een fout te hebben gemaakt: "We hadden er mee in moeten stappen, want mensen gingen toch naar die nieuwe bibliotheek. Daar was het gratis, bij ons moesten ze betalen. Daar was alles nieuw, aantrekkelijker en er was voldoende ruimte."

Maar zonder het bibliotheekdecreet van 1978 was die situatie vast nog jaren blijven aanslepen. Het decreet zorgde voor heel wat veranderingen en stelde heel strikte eisen, niet te vergelijken met het huidige decreet. De wetgeving regelde zelfs de afstand

tussen de boekenrekken. Dat was toen nodig, de infrastructuur was nu eenmaal slecht. Met het decreet van 2001 moest alles binnen cultuur gekaderd worden, er moest samenwerking zijn met de cultuurbeleidscoördinator en de bib moest veel meer investeren in uitbreidingsactiviteiten. Toen ik hier begon in 2000, waren de schoolontleningen er eigenlijk al te veel aan. Omdat er geen tijd en geld was, werd dat overgelaten aan vrijwilligers. De Bibliotheekweek werd niet meer georganiseerd omwille van de geringe belangstelling en ook de Jeugdboekenweek was hier nog nooit gevierd. Dat decreet heeft zo'n dingen wel mogelijk gemaakt. Wetten maken bibliotheken. Het is dus heel belangrijk dat we goede wetten hebben.

“GAANDEWEG BEN IK DIT BOEK OOK GAAN ZIEN ALS EEN BELANGRIJK DOCUMENT VOOR ONZE TOEKOMST EN VOOR ONZE BELEIDSMAKERS. VANUIT DE KENNIS VAN HET VERLEDEN, KAN JE BETERE KEUZES EN WELOVERWOGEN BESLISSINGEN MAKEN.”

Wat verwacht u dan van het nieuwe decreet dat er aankomt?

Ik vind het heel spannend. Er zitten een aantal nieuwe punten in: laagdrempeligheid wordt meer benadrukt en de digitale bibliotheek natuurlijk. Die twee elementen worden belangrijk. Het voelt wel een beetje raar. Je bent gewend om er zelf mee aan de slag te moeten gaan, er over na te denken en plannen te maken maar ik zal niet meer werken onder dat nieuwe decreet. Ik denk dat er grote veranderingen zitten aan te komen, net zoals de situatie van het boek momenteel ook zo snel verandert. Ik denk dat bibliotheken veel breder moeten gaan werken, dat ze zelfs hun naam moeten opgeven en cultuurhuizen moeten worden. De bib spreekt nu een kwart van de bevolking aan, in vele gemeenten is dat percentage zelfs aan het dalen. Ik denk dat een gemeentebestuur zich vragen zal gaan stellen bij die beperkte return, ondanks de gedane investeringen. Er moeten keuzes gemaakt worden, alles moet opengetrokken worden. Er moet veel meer mogelijk zijn in de bib. De bib moet een huis worden waar iedereen naar zijn zin dingen kan komen doen en iets kan vinden. Anderzijds, hoe de digitale revolutie zal uitdraaien, dat weet niemand. Ik heb vorige week — voor de eerste keer in mijn carrière — echt ruzie gehad met een dame die zich afvroeg waarom de bib nog steeds geen digitale boeken aanbood. “Ja, mevrouw, dat is een complex kluwen van auteursrechten en uitgeversbelangen.” Ze wou niet begrijpen dat de bib niet zomaar digitale boeken kan aankopen zoals zij dat, als particulier, wel kan.

In het boek bespreekt u ook uw visie over de bib als ideeën-fabriek.

Ja, dat idee van ideeën- of cultuurfabriek komt uit Nederland. Het draait in de eerste plaats rond creativiteit, waarmee je bijvoorbeeld ook jongeren kan aanspreken. Bied hen opleidingen aan of laat hen zelf collectief iets uitwerken. Nu zit iedereen naar zijn eigen toestelletje te staren. Ik denk dat de bib hier een plek voor kan zijn. Het zal ook moeten, want als ik af ga op wat ik lees in de krant of op internet, lijkt het wel alsof iedereen wat

hopeloos aan het worden is. Ook in een vorige editie van META stond zo'n artikel: *Over de ondergang en het belang van de digitale bibliotheek* (META 2012/6), de auteurs verdedigden zichzelf en de sector maar er klonk voor mij ook een beetje wanhoop in door. Dat geeft me soms minder vertrouwen in die toekomst. Ook de democratiseringsmogelijkheden die een bib te bieden heeft, zijn niet te onderschatten. We merken dat zelf ook. In samenwerking met Rupelbib (het samenwerkingsverband dat de bibliotheken van Rumst, Niel, Schelle, Boom en Hemiksem verenigt) organiseren we computerlessen. Het is een ultieme basiscursus voor mensen die nog nooit een computermuis vasthielden. Ook internet en werken met e-mail en Picasa komen daar aan bod. Als bewoner van de wereld van 2012 worden je mogelijkheden ineens zoveel breder als je met de pc kunt werken. Bijdragen tot die democratisering is voor een bib zeer belangrijk. Tijdens het schrijven van het boek viel mij op dat alle bibliotheken hun oorsprong vinden in de idee van volksverheffing. Er was vroeger wel een lagere schoolplicht, maar wat daarna? Niet iedereen kon of mocht zomaar verder studeren. Ik kan me niet van de indruk ontdoen dat we ook nu met die problematiek geconfronteerd worden: we moeten weer die onderlaag meekrijgen. Toen de bibliotheken ontstonden, waren ze echt bedoeld voor de arbeidersklasse, de middenklasse werd volledig losgelaten. Maar nadat de televisie een deel van de arbeiders heeft meegenomen en de bibliotheken kwalitatief beter werden, is de middenklasse naar de bib gekomen. We moeten weer iedereen kunnen bereiken.

In hoeverre is de bibliotheekgeschiedenis van Rumst, Reet en Terhagen representatief voor de situatie in Vlaanderen?

Ik denk dat er op vele vlakken wel overeenkomsten zijn. Versnippering en verzuiling had je overal in Vlaanderen. Voor het decreet van 1978 had je 1330 bibliotheekjes, in 1998 — vlak voor het volgende decreet — waren er nog maar 316. Ook al hadden die bibliotheekjes het woord ‘openbaar’ in hun naam staan, ze waren toch vaak gelieerd aan de katholieke, socialistische of liberale zuil. Je kon niet zeggen dat het echte openbare bibliotheken waren. Ze zouden nooit bezoekers geweigerd hebben, maar je ging er eenvoudigweg niet binnen als dat niet hoorde. Hier in Rumst was er een bib ingericht in een lokaaltje achter het volkshuis: aan dezelfde tafel waar je je boeken binnenbracht, werden ook de bonnetjes van de ziekenkas terugbetaald.

Maar naast die overeenkomsten is er ook de typische eigen geschiedenis van elke afzonderlijke bibliotheek. Rumst en Terhagen liggen beneden aan de Rupel en hebben door de steenbakkerijen een lange geschiedenis als arbeidersgemeenten. Reet ligt meer bergop, met een zeer christelijke landbouwersbevolking waar vanaf de jaren zeventig en tachtig steeds meer bedienden zijn komen wonen. Het karakter van de bevolking verschilde dus heel erg, wat zich uitte in de bibliotheken: Rumst en Terhagen hadden een socialistische en christelijke bibliotheek en Reet had enkel twee christelijke bibliotheken. De gemeenten zijn gefuseerd kort voor de bibliotheken werden samengevoegd, maar die gemeentelijke fusie lijkt nog altijd niet helemaal verteerd te zijn. De inwoners van Reet hebben weinig te maken met die van Rumst en andersom. Door het hoogteverschil tussen de gemeenten liggen ze ook fysiek ver van elkaar. Voor de bibliotheken is dat lastig. Toen ik hier begon als bibliothecaris waren er vier vestigingen: de hoofdbibliotheek in Rumst, een vestiging in Terhagen en twee in Reet. Ondertussen is er al een bibliotheek minder in Reet. Dat filiaal had een heel druk jeugdverkeer maar Terhagen, waar veel minder boeken ontleend werden, moest sowieso blijven — een politieke keuze. En ook nu liggen de ontleencijfers in Terhagen eerder aan de

lage kant. Een gemeente van 15.000 inwoners kan geen twee bibliotheken uitbouwen en iedereen daarmee tevredenstellen. Je kan niet alles aanbieden in beide vestigingen. De aantrekkingskracht van de nieuwe bib is dan weer duidelijk merkbaar: in Reet stijgen de ontleencijfers nog altijd. Hier in Rumst, waar de collectie groter is en de openingsuren uitgebreider, nemen

“WETTEN MAKEN BIBLIOTHEKEN. HET IS DUS HEEL BELANGRIJK DAT WE GOEDE WETTEN HEBBEN.”

de cijfers minder spectaculair toe. Het typerende aan de bibliotheken van de fusiegemeente Rumst is dat ze zo verschillend zijn. Dat is de afgelopen twaalf jaar ook de uitdaging geweest: dat je niet kon inzetten op één bibliotheek maar dat je je aandacht moest verdelen over verschillende vestigingen.

Het boek schetst ook duidelijk de vele problemen met de bibliotheekinfrastructuur. Zijn er plannen voor nieuwbouw?

Ja, er zijn plannen om op het plein waar nu de bushalte is een nieuwe bibliotheek te bouwen. Het zou eerder een cultuurhuis worden waar ook gemeentelijke diensten hun plaats in kunnen vinden. Er is al een eerste plan opgemaakt. Het heeft er een tijdje naar uit gezien dat ik de bouw zelf nog zou meemaken,

maar ik vrees dat we eerst de uitslag van de verkiezingen moeten afwachten, want volgens de oppositie is dit een prestige-project. Zelf heb ik altijd graag nieuwe bibliotheken bezocht: ik ben naar Delft geweest, Londen, Amsterdam, ... Het is wel leuk om daarover na te denken en naar aanleiding van zo'n bezoek zelf ideeën uit te werken.

De uitgave van uw boek valt ook samen met uw pensioen. Hoe kijkt u terug op uw bibliotheekloopbaan?

Met veel plezier en genoeg. Het is hard werken geweest, maar ik heb toch wel veel kunnen doen. Voor ik hier in Rumst als bibliothecaris begon, heb ik in de bibliotheek van Ekeren gewerkt. Hoewel ik zeven jaar daarvoor de akte had behaald, was ik toen eigenlijk nog nieuw in de bibliotheekwereld. Door de situatie ter plekke, kon ik in Ekeren onmiddellijk beginnen als verantwoordelijke van de jeugdafdeling. Dat was een functie waarin ik me kon uitleven en waar ik ook wel wat heb kunnen realiseren. Met die ervaring op zak schreef ik mij wat later in aan de bibliotheekschool in Antwerpen. Zo ben ik dan uiteindelijk in de bib van Rumst terecht gekomen. Als bibliothecaris heb je veel energie nodig en je moet veel van jezelf willen investeren. Ik denk dat ik alles bereikt heb wat ik hier kon bereiken, zeker binnen de mogelijkheden van dit gebouw.

Aan energie en drive hebt u zeker niet te kort: voor uw sollicitatiegesprek ging u blijkbaar eerst op spionagebezoek in de bibliotheken.

Ja, er kwamen dan al onmiddellijk plannen naar boven. Mijn

“DE BIB SPREEKT NU 25 PROCENT VAN DE BEVOLKING AAN, IN VELE GEMEENTEN IS DAT PERCENTAGE ZELFS AAN HET DALEN. IK DENK DAT EEN BESTUUR ZICH VRAGEN MOET STELLEN BIJ DIE KLEINE RETURN, ONDANKS DE GEDANE INVESTERINGEN.”

man zei toen dat ik maar beter kon deelnemen want ik was er toch al mee bezig. Maar ik heb tot aan het mondelinge examen getwijfeld; ik zou gewoon mee doen en daarna bekeek ik het wel. Het was pas tijdens het mondelinge examen dat ik bij mezelf dacht “Verdorie, wat ik hier zit te beweren, wil ik ook wel echt realiseren!” De vorige bibliothecaris — niets ten kwade — werkte hier, naast zijn andere baan, uiteindelijk maar negen uur per week. Ik was de eerste bibliothecaris die voltijds in dienst kwam, met als gevolg bijvoorbeeld dat ze hier nog nooit een Jeugdboekenweek hadden georganiseerd terwijl ik dat in Ekeren elk jaar verzorgde. Toen ik hier in januari aankwam, waren er geen plannen voor de Jeugdboekenweek die in maart plaatsvindt. Die heb ik toen nog snel uit de grond gestampt. Zo is het met veel dingen gegaan: als je echt iets wil, dan lukt het meestal wel. Een bibliothecaris met nieuwe energie zal goed zijn voor de bib, die ziet weer nieuwe mogelijkheden. Misschien is die ook al op spionagebezoek geweest (lacht)!

Hoe hebt u de bibliotheekopleiding ervaren?

Met gemengde gevoelens. Een aantal vakken waren interessant maar de lessen stonden of vielen met de docenten. Er ontbrak naar mijn gevoel een sturende kracht. Sommige lessen leken niet op de praktijk afgestemd maar eerder op de hobby van de leerkracht. Ik ben nu niet meer zo op de hoogte over het reilen en zeilen in de bibliotheekschool maar ik heb wel begrepen dat er nog weinig studenten zijn. Nu de opleiding van drie naar vier jaar is gegaan, is in september maar één student afgestudeerd. Dan wordt de spoeling bij vacante plaatsen wel erg dun natuurlijk.

Hoe hebt u de sector en het beroep van bibliothecaris zien veranderen in die afgelopen twaalf jaar?

Mijn voorganger, die in de jaren vijftig in dienst trad als

bibliothecaris, heeft vooral veel ontleningen gedaan. Hij moest wel een collectie voorzien en wat administratie in orde brengen voor de gemeente maar daar is wel erg veel in veranderd. Nu is ‘management’ stukken belangrijker geworden: nota’s schrijven, personeelsbeheer, ... en problemen oplossen. Elke week neem ik nog een avonddienst voor mijn rekening, om het contact met de mensen te behouden. Probleemoplossend vermogen is bij het assessment trouwens een belangrijk aandachtspunt: de nieuwe bibliothecaris moet iemand zijn die probleemoplossend kan denken. De contacten met het gemeentebestuur zijn in de loop van de jaren ook veeleisender geworden: je wordt veel meer betrokken in die gemeentelijke structuren en je moet vergaderingen bijwonen. Vroeger was de bibliotheek meer een eiland. Die integratie in de gemeente vind ik positief maar het vraagt allemaal tijd.

Hebt u ook tendensen in het leesgedrag kunnen bemerken? Het boek schetst het contrast tussen vroeger en nu heel mooi aan de hand van die morele quoteringen van titels.

Ja, bibliotheken kregen vroeger strafpunten als ze stripboeken in hun collectie hadden. In Rumst lagen ze in de meeste bibliotheekjes onder de toonbank. De evolutie in die morele quoteringen is inderdaad merkwaardig. Als je verschillende jaargangen en bijhorende voorwoorden gaat vergelijken, dan valt het op dat de jaren dertig veel minder streng waren dan de jaren vijftig. De jaren vijftig predikten dood en verdoemenis terwijl men in de jaren dertig eerder een onderscheid maakte tussen ervaren en onervaren lezers. Een gebruiker vertelde me dat hij als kind op een ochtend de bibliotheek bezocht met zijn vader, die *De graaf van Monte Cristo* had uitgezocht. De kapelaan die op dat moment de uitlening verzorgde, weigerde echter het boek mee te geven: er stond een prentje in van een vrouw met een flinke boezem, en dat kon absoluut niet. Daar sta je dan als vader met je zoon van zeven (lacht). Dat zijn toestanden die wij ons niet meer kunnen voorstellen.

Vreest u het zwarte gat na uw pensioen?

Ik blijf actief als vrijwilliger. In onze voorleesgroepen lezen een aantal dames een keer per maand voor aan kinderen. Ik heb altijd gezegd dat ik zou helpen zodra ik met pensioen was, en ze houden me nu aan die belofte. Onze leeskring blijf ik ook begeleiden. Als ik mag van mijn opvolger tenminste (lacht), maar die is tot hier toe nog niet bekend. Morgen (woensdag 19 september) is het assessment waar twee kandidaten aan zullen deelnemen.

Zit u zelf mee in de jury?

Enkel als secretaris, want officieel mocht het niet. Maar je kent natuurlijk de situatie het beste, je kent het personeel, je weet wat de noden zijn, ... Het zou jammer zijn om die kennis helemaal niet te gebruiken.

Kregen jullie veel reacties op de vacature?

Nee, helemaal niet! We hebben zelfs twee oproepen moeten lanceren. Op het moment van het eerste examen was er slechts één kandidaat, maar die werd op basis van het schriftelijke examen al niet weerhouden. En na een tweede oproep hebben zich dan drie kandidaten gemeld. Daar zijn er nu nog twee van in de running. Het is natuurlijk ook wel een zware job voor de verloning op B-niveau. Een A-functie zou interessanter zijn, dan zouden we wel wat meer reactie krijgen, denk ik.

Bedankt voor dit boeiende gesprek. We wensen je een fijn pensioen! ■■